

2. Будзик Ю. Культура і цивілізація / Юрій Будзик // Вечірній Івано-Франківськ. — 2008. — 6 листоп.
3. Ватаманюк Д. Віхи нашого життя / Дмитро Ватаманюк // Верховинські вісті. — 2007. — 5 січ.
4. Волков М. Бандера чи спорт? Бандера і спорт! / Микола Волков // Репортер. — 2008. — 17 лип.
5. Єшкілев В. Проліт над гніздом отстою / Володимир Єшкілев // Репортер. — 2008. — 5 черв.
6. Іваничук Р. Бо війна війною... / Роман Іваничук // Івано-Франківський оглядач. — 2008. — 6 листоп.
7. Комаров Р. Що не поділили «бандери», «бандити» і «москалі»? / Родіон Комаров // Вечірній Івано-Франківськ. — 2008. — 16 жовт.
8. Луговий О. Симон Петлюра і Франція / Олександр Луговий // Івано-Франківський оглядач. — 2009. — 22 січ.
9. Микитин А. Миська політика: квітневі тези / Андрій Микитин // Репортер. — 2008. — 8 трав.
10. Не треба творити дурні міфи // Галицький кореспондент. — 2009. — 19 лют.
11. Однороженко О. Звичайна схема української історії / Олег Однороженко // Дзеркало тижня. — 2009. — 25 груд.
12. Павлів Н. Без визнання і шани / Н. Павлів // Галичина. — 2008. — 23 серп.
13. Політ-аналізи // Репортер. — 2008. — 12 черв.
14. Стефанко С. Незалежність і Голодомор. Вони воювали з народами / С. Стефанко // Репортер. — 2008. — 8 трав.
15. <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/391.htm>.
16. <http://ukrajinciberlinu.wordpress.com/2009/05/30/4077>.

Катерина Стецюк

ЖАНР ПОДОРОЖНЬОГО НАРИСУ НА СТОРІНКАХ ГАЛИЦЬКОЇ ЩОДЕННОЇ ПРЕСИ (КІНЕЦЬ ХІХ — ПОЧАТОК ХХ ст.)

Досліджено зразки жанру подорожнього нарису на шпальтах галицьких щоденних газет різного політичного спрямування: народницьких «Діло», «Руслан», москвофільських «Червона Русь», «Галицька Русь», «Галичанинъ», полонофільської «Народної Часописі» за 1888—1914 рр. Розглянуто основні тематичні, ідейні характеристики, жанроформувальні елементи публікацій.

Ключові слова: подорож, подорожній нарис, парадигма «своє/чуже», батьківщина, раса, етнос, народ, нація, світогляд.

Исследованы образцы жанра путевого очерка на страницах галицких ежедневных газет различной политической направленности: народнических «Діло», «Руслан», русофильских «Червоная Русь», «Галицкая Русь», «Галичанинъ», полонофильской «Народной Часопісі» за 1888—1914 гг. Рассмотрены основные тематические, идейные характеристики, жанроформирующие элементы публикаций.

Ключевые слова: путешествие, путевой очерк, парадигма «своё/чужое», родина, раса, этнос, народ, нация, мировоззрение.

The examples of travel feature genre on the pages of the Galician daily newspapers of different political orientation: populist «Dilo», «Ruslan», russophile «Chervonaya Rus», «Halyskaya Rus», «Halychanyn», polonophile «Narodna Chasopys» for 1888—1914 years have been presented. The main thematic, ideological characteristics, as well as elements that form a genre of the publications have been reviewed.

Key words: travel, travel feature, paradigm «yours/someone else's», homeland, race, ethnos, people, nation, outlook.

Споконвіків людей вабили далекі незвідані екзотичні краї. Рефлексією на пізнання нового стала подорожня література. За Літературознавчою Енциклопедією, подорож — це метажанр, поширений у формі ходіння, нотаток, щоденників, нарисів тощо, ґрунтується на хронології шляху, на переміщенні персонажа у просторі й часі, генетично постає зі спогадів [17]. Однак підходів до визначення цього поняття є дуже багато — це зумовлено своєрідною «еластичністю» [38] подорожі, яка дозволяє їй позбутися чітких рамок щодо форми та змісту. «Подорож знаходиться на межі мистецтва і науки. У ній органічно поєднується те, що, здавалося б, знаходиться по різні полюси: документи, цифри, статистика і світ образів» [39].

Перебуваючи у міждисциплінарному пласті, подорожні твори є предметом зацікавлення представників різних сфер інтелектуальної творчості (як джерело особливого походження географічних, історичних, культурологічних, фольклорних, літературознавчих та інших розвідок). Наше дослідження присвячене подорожній літературі як зразку публіцистики, тому зосередимо увагу на втіленні подорожі у жанрі нарису. Нарис традиційно вважається епічним жанром малої форми, що стоїть поряд з оповіданням та новелою, але відрізняється від них значно більшою «питомою вагою» ем-

піричної достовірності, активізацією пізнавальної функції та, як правило, відсутністю чіткої єдиної сюжетної лінії [5]. Подорожній нарис є різновидом нарису, в якому змальовані люди, події, краєвиди, спостереження з мандрівки та, що не менш важливо, — особисті враження автора від побаченого.

Російська дослідниця подорожнього нарису О. Скибіна відзначає слабкий інтерес науковців до такого типу газетно-журнальних матеріалів, спричинений прагненням «крокувати по вершинах» [36, с. 133]. Мається на увазі, що науковці переважно обирають об'єктами своїх досліджень творчість популярних літераторів й публіцистів-мандрівників. У пресі ж зазвичай друкуються маловідомі письменники та белетристи з «кореспондентськими посвідченнями». Однак у жодному разі не можна применшувати значення та якість цих текстів: вони відіграють важливу пізнавальну, світоглядно-формувальну, естетичну, розважальну та інші функції, а головне — охоплюють широке коло читачів. Попри загальну тенденцію можемо відзначити, що останніми роками у наукових колах поживався інтерес до цієї проблематики. Варто згадати публікації таких сучасних українських науковців, як С. Белькова, Л. Божко, Ю. Зеленюк, Т. Ковальова, О. Надточій, Ю. Полежаєв [3] та ін., що досліджують подорожній нарис у періодичних виданнях як сьогодення, так і минувшини.

Ми звертаємо наші наукові пошуки у ретроспективу. Об'єктом дослідження стали зразки подорожнього нарису, друковані у галицьких щоденних газетах («Діло», «Руслан», «Народна Часопись», «Червоная Русь», «Галицкая Русь», «Галичанин») упродовж 1888—1914 рр. На зламі століть відбулося багато змін, що дали поштовх і можливість відкриття наукових, культурних горизонтів й тамування спраги до пригод. Цей період став визначальним для розвитку туризму, з'явилися перші туристські організації на території Австро-Угорської імперії, до складу якої входила Галичина. Однак за кордон галичан штовхала не тільки жага пізнання чогось нового: важкі умови життя спричинили потужну хвилю еміграції з метою пошуку кращої долі на чужині. Актуалізація подорожнього нарису багато чим завдячує також і переходу до модерного напрямку літератури, адже набутий мандрівником «екзотичний» досвід не завжди міг адекватно відповідати традиційним літературним нормам по-

передньої епохи. Це допомогло автору позбутися певної умовності оповіді. Подорожні нариси, що друкувалися у «підвалі» газети, набули значного поширення у щоденній пресі означеного періоду багатьох країн. Доречно навести, хоч і вигаданий, один показовий приклад — «Записки африканського стрілка» Жоржа Дюруа. Герой роману «Милий друг» Гі де Мопассана (твори якого, до речі, також дуже часто друкувалися у галицьких щоденниках) розпочав свою кар'єру журналіста-видавця саме з подорожніх нотаток, які набули серед читачів величезної популярності.

У газетах різного політичного спрямування простежуються спільні тематичні тенденції, адже мандрівники відвідували переважно одні й ті ж країни. Перш за все подорожували Європою: близьким і не зовсім зарубіжжям, тобто різними частинами великої Австро-Угорської імперії, а також Великою Британією, Іспанією, Італією, Німеччиною, Францією, Грецією, Центральною Росією та іншими країнами. В Азії мандрівників вабили Японія, Китай, Індія, Монголія, Туреччина, Палестина, кавказькі країни, східні та північні регіони Росії (Сибір, Тайга, Тундра). Значно менше нарисів про США, Канаду та країни Південної Америки (Мексика, Бразилія). На цікаві зразки творчості мандрівників надихала Африка, а саме Алжир, Єгипет, Занзібар, Киренаїка (частина сучасної Лівії), Капська колонія (тепер — ПАР), Марокко, Туніс.

Галицька преса не оминала увагою й не доступні досі куточки планети. Наприкінці XIX ст. світ охопила полярна лихоманка: небажання переходити у нове століття, залишаючи позад себе єдину так і непідкорену частину Землі, спричинило активну експедиційну діяльність окремих ентузіастів. І хоча подорожні нариси полярників на той момент ще не встигли досягти галицьких читачів, вони мали змогу із захопленням стежити за подіями з найхолодніших точок планети. У газетах друкувалися фейлетони, присвячені підготовці та здійсненню небезпечних експедицій Фрїтгофа Нансена, Юліуса Пайєра, Саломона Андре.

Характерними елементами більшості подорожніх нарисів є опис транспорту, готелів та пансіонів, супутників, провідників, оказій з документами, грішми, проходження митниці. У нарисах розкривалися особливості ландшафту та кліматичних умов. Культурна панорама відвідуваних місцин (з їх населенням, архітектурою, му-

зеями, театрами, храмами, побутом та ін.) супроводжувалася історичними довідками. Мандрівники часто ділилися спостереженнями про суспільно-політичну ситуацію, розвиток економіки, зокрема виробництва, науки, освіти, літератури, мистецтва та про інші прояви національної, етнічної самобутності жителів різних регіонів світу. Автори акцентували найбільш репрезентативні, найпопулярніші зразки чужорідної культури. У Парижі вони захоплено розглядали Ейфелеву вежу, описували стародавні руїни Рима, Неаполя, Помпеї, кориду в Мадриді, бездоганні сквери та парки Лондона, Берліна, казино у Монте-Карло, кав'ярні Відня, гондоли Венеції, собори Мілана, Петербурга, Москви. Натомість у краях Азії, Африки, Північної та Південної Америки увагу привертало не стільки світ матеріальної культури, як прояви ментального (темперамент, традиції, духовні й моральні цінності, характер взаємин). Для мандрівника чужоземці є тим цікавіші, чим більші між ними культурні й духовні відмінності.

На характер нарису впливає мета подорожі автора. Культурний туризм, поїздки у службових справах залишали спогади про найбільш відомі визначні місця, загальні враження від атмосфери нового середовища. Особливо можна виділити «спеціалізовані» мандрівки. Такими є, наприклад, широко представлені на шпальтах щоденної преси нариси, присвячені рекреаційно-лікувальним закладам. Найчастіше галичани відправлялися на води до Карлзбада, Лугочовиць (Чехія), Верисхофена, Кіссінгена (Німеччина), Феслау (Австрія), Бледа (Словенія), Сінаї (Румунія). На таку тему дописували не обов'язково професійні журналісти. Це були звичайні задоволені/незадоволені відпочивальники, які бажали поділитися своїм досвідом: розповідали про лікувальні процедури, житло, харчування, якість обслуговування, цінову політику. Подорожні нариси такого характеру цікаві і тим, що курортні містечка є місцем зіткнення багатьох національностей і культур. Деякі з цих текстів очевидно мали й рекламну мету.

Іншим прикладом «спеціалізованої» подорожі можуть слугувати паломницькі нариси, публікація яких зазвичай приурочувалася до великих християнських свят (Різдва, Пасхи). Головними пунктами призначення були Єрусалим, Вифлеєм, Афон. У 1893 р. галицькі прочани відправилися до Рима з метою вшанувати Папу Лева XIII.

Віряни здійснювали паломництво й до українських святинь: відвідували храми Почаєва, Києво-Печерську лавру. Предметом зацікавлення були історія храмів, їх архітектура й оздоблення. Часто порушувалося питання відмінності церковних обрядів, релігійних традицій у різних країнах.

Також можна виділити нариси-відгуки про різноманітні культурні заходи. Так, майже всі газети відчували обов'язок надрукувати відгуки мандрівників про Всесвітню виставку в Парижі 1889 р., на якій широкий загал щойно побачив Ейфелеву вежу, згодом ажіотаж утворився навколо Експо в Чикаго, приуроченому до 400-річчя відкриття Америки. Описували Міжнародну виставку у Римі, присвячену 50-річчю незалежності Італії, Ювілейну виставку торговельно-промислової палати у Празі 1908 р., Всеросійську національну виставку у Нижньому Новгороді та ін. Дописувачі ділилися з читачами думками після відвідування виставок народного промислу у Львові, Коломиї, Станіславі, Києві, Полтаві, писали про Першу галицько-руську художню виставку. Сюди ж зараховуємо враження з концертів, масових святкувань, наприклад відзначення століття Великої французької революції.

Нариси могли присвячуватися окремим пам'яткам культури, як-от: Сикстинська капела, Колізей, площа св. Марка у Венеції. Цікавими є публікації, які привертали увагу читачів до проблеми руйнування історичних пам'яток української культури Галичини (монастирі, замки, укріплення).

На сторінках щоденної преси представлені зразки подорожніх нарисів, присвячених природному туризму. Однак описаний досвід майже не виходив за межі етнічних українських земель (виняток становили декілька нарисів про альпійські сходження), а надто концентрувався у Карпатах: описували гори, скелі, печери, флору й фауну регіону. У таких акціях зазвичай брали участь учнівська, студентська молодь, члени туристських, натуралістичних гуртків.

Мандрівники черпали натхнення з одних і тих же джерел, описували стандартні для подорожі деталі, та їх тексти напрочуд різноманітні й самобутні, із оригінальною ідейною лінією й характером. Хоч у жанрі подорожнього нарису автор займає активну позицію, виступає у ролі не лише спостерігача, а й діяльного учасника подій (є головною дійовою особою), у чужому світі він фігурує як узагаль-

нений носій своєї національно-культурної традиції. Це частково або й повністю витісняє на маргінес з тексту особливості його психології. Нашу увагу привертають нариси, не позбавлені індивідуальності автора.

Перш за все вирізняються подорожні твори Ярослава Окуневського — відомого українського громадсько-політичного діяча, військового лікаря, адмірала медичної служби військового флоту Австро-Угорської імперії. Його «листи з чужини» друкувалися у різний період у газетах «Діло» та «Руслан». Цінними для формування образу Окуневського-автора, а не тільки мандрівного лікаря-адмірала чи європейця-українця, є оприлюднені П. Баб'яком листи Я. Окуневського до Дениса Лукіяновича, що, захопившись публікованими у пресі нарисами, вирішив зібрати їх в окремому виданні [25; 26] (у 2009 р. двотомник перевидало видавництво «Темпора»). Автором Я. Окуневський був скромним і не надавав своїй «базгранині» великої цінності: «От і я постав між писателі! Ні сіло не впало — зробилось чудо. Все одно нехай буде і так, що моя базгранина щось варта, коли Ви так кажете... Тільки одно що маю Вам сказати, а то в тій цілі, щоб Ви Бог зна чого не надіялися по мені. — Свої думки і враження з подорожей складав я от так з нудьги на кораблі у свої зошити» [2, с. 292].

Відправляючись у далекі службові вояжі, він завжди намагався отримати відпустку на декілька днів. Заглиблення автора у місцевий колорит дало життя низці яскравих подорожніх нарисів про аристократичну, а іноді й дику Європу («З Іспанії», «Із Генуї», «Із Сицилії», «Спомини з Греції»), гарячу Африку («В Єгипті», «Із Могребу. Тангер», «Із Занзібару»), таємничу Азію («Спомини з Туреччини», «На Червонім морі», «Аден», «Вечір в Індіях», «Із гір Гімалайських», «Впоперек Цейлону», «В Китаю»).

Центральною проблемою подорожніх нарисів Я. Окуневського стала не, як звично, архітектура чи побутова культура. Він переживав та осмислював побачене, шукав ключ до розуміння чужих народів. Споглядаючи наслідки імперіалістичної колонізації для корінного населення Африки, Азії, проводячи паралелі з близькою серцю Україною, автор вдавався у роздуми про поняття раси й етносу, про можливість співіснування і градації «вартості» представників різних націй: «Всяка нація — то лиш частина людського роду, що через

унасліджене від предків та через зовнішні обставини представляє з себе певний стереотипний характер в кожному згляді — духовно і тілесно» [32]. Перебуваючи на Цейлоні, Окуневський знайомиться з членами заснованої 1875 р. у Нью-Йорку організації «Theosophical society». Її основна ідея полягала у тому, що всі люди рівні між собою і мають спільний Божий корінь. Дійти до основного, спільного кореня різних вір — мета товариства. Досягти наміченого вони планували шляхом розповсюдження ідеї братерства всіх людей і власним прикладом добродійного життя. Однак автора попри попередній запал спіткало розчарування, адже діяльність товариства далі «балачок» не виходила.

Військовому лікарю довелося побачити багато земель, та де б не опинився, натрапляв на пиху «білої» людини не тільки в себе вдома, а й на чужині: «З горда дивились ми “Європейці-джентлмени” на natives. Natives — то дрянь, зволоч! А до тої зволочи вже по праву уродження належать всі чорно і жовто-шкірі — Негри, Араби, Гіндуси, всі Левантинці і Мальтійці, навіть Греки, а по часті й Італіянці» [27]. Знищення тубільців Америки, Африки, Австралії значно підняло економічний рівень Європи. На вік Я. Окуневського припало відкриття для світу до того ізольованих Китаю та Японії, це породило у його душі важкі думки про те, чи й тут «цивілізований» європеєць прикладе свою руку [24]. Однак найбільше автора гнітило плазування й бажання вислужитися принижених «на своїй чужій» землі перед панами. Це добре ілюструє нарис «Вечъръ въ Индіяхъ» [33] про королівський прийом «Магараджі-англьомана», де Окуневський іронізує над його мундиром на європейський «манер».

Цікавими є нариси редактора «Народної Часописі» Корнила Кахникевича, друквані під псевдонімами К. Вербин, К. Вербенко та криптонімами К. В., К. К. На редакторському поприщі він найбільше відомий тим, що вів часопис бездоганною українською мовою, чим відзначалися і його оригінальні тексти та багатий перекладацький спадок. Нариси К. Кахникевича не можна назвати подорожніми творами у чистому вигляді. Це радше історико-культурологічна, суспільно-політична публіцистика із вкрапленням особистого досвіду, спогадів, вражень. У більшості випадків він підписувався не як автор, а як упорядник, вказуючи науковців, мандрівників, філософів, матеріалами яких користувався при написанні нари-

сів (С. Гедін, Х. Ортега-і-Гассет, Е. Дагоберт, Г. Зінгер, Т. Келінг, Г. Ренер, Ю. Шльоссер та ін.).

Нариси відзначаються аналітичністю та глибиною осмислення й розумінням геополітичних процесів, які відбувалися у ХХ ст. Його увагу привертає Азія в контексті російсько-японської війни, боротьби Росії й Великої Британії за вплив на Далекому Сході. К. Кахникевич пише, що ці фактори не залишають сумніву про початок нової доби в історії людського розвою, виводячи на світову політичну арену новий чинник — «жовту» расу, яка досі стояла окремішньо. Цьому регіону він присвятив розлогі нариси: «Японія і Японці», «З найновішої республіки: Образки з подорожей по Хіні або Китаю», «В краю Далай-Лями», «Індія, її народи і їх історія», «До Святої Землі», дві серії публікацій п. н. «Образки з Далекого всходу». К. Кахникевич писав також і про інший регіон, що на той момент приковував до себе погляди капіталістичної Європи, — Африку. Автор розглядав проблему використання колонізованого континенту як плацдарму: «З північної Африки», «З краю золота і діамантів: Образки з полуднево-африканських республік», «Тріполіс і Киренаїка». Розповідав К. Кахникевич і про країни Північної та Південної Америки: «Образок з подорожі по Америці», «З подорожі по Канаді», «По мекіканській верховині», «Враження з подорожі по Мехіку». Однак найбільше мандрівних нарисів автор присвятив Європі: «Славні купелеві місця в Європі», «Образки з Італії», «Подорож по Сицилії», «В новочаснім Вавилоні, або Париж, його займавості і життя в нім», дві серії публікацій п. н. «В найбільшій місті на світі, або Лондон, його займавості і життя в нім». Окремо можна виділити нариси про Балканський регіон: «Босна і Герцеговина», «По балканським півострові: Образки з подорожі», «В дорозі по балканських землях: Образки з минувості і теперішності», «По Новій Болгарії: Враження з подорожі по недавніх побоєвищах», «Румунське королівство і чернеча республіка на Балкані». Ґрунтовні нариси К. Кахникевича створюють цілісну картину характеру народу з його історією, суспільно-політичною ситуацією, культурою, духовним життям, побутом та ін. Автор часто вплітав у канву своїх текстів зразки словесної народної творчості (казки, легенди, пісні) описуваних країн, адже вважав це найкращим способом відчутти й зрозуміти чужинців.

Увагу українських мандрівників за кордоном привертала проблема соціальної нерівності. До цієї теми зверталася Олена Кисілевська, що підписувала свої нариси псевдонімом Олена Галичанка. У 1908 та 1909 рр. у газеті «Діло» надруковано перші спроби письменниці у жанрі подорожнього нарису про враження з Монако, Італії, півдня Франції, де вона лікувалася від важкої недуги («Сан-Ремо», «Темна сторона ясного берега: Враження з Монако», «З Ніцци до Грасу», «Карнавал в Ніцці», «Тівольські каскади»). На неї навіювало сум розуміння того, що всюди за карнавальними барвами та блиском коштовних каменів стоїть бідність. Серед усього цього авторка так пише про себе: «А я мов сіра пташка, що в перелеті у вирій заблудила в чародійну казочну країну, сиджу з боку, нікому не знана та радую ся красою всего, що тут бачуть очи. І надивившись на сі всі чуда, верну у свою бідну країну, де мої сили, тут нікому не придатні, таки до чогось придати ся можуть» [11]. Перу Галичанки належить також кілька нарисів з подорожей по підросійських українських землях («З одеських спогадів», «З Києва»). Багато що її тут дивує: пасивний страх людей перед владою, лінивий рух щодо змін на краще.

Олена Кисілевська була учасницею жіночого руху в Галичині, членом «Товариства руських жінок», заснованого Наталею Кобринською. Згодом разом із В. Бачинським стала ініціаторкою створення безкоштовного видання (дodatка до «Діла») п. н. «Жіноче діло», де порушувала питання жіночої емансипації. Тож не дивно, що, де б вона не подорожувала, ця проблема перебувала у полі її зору. Галичанка спостерегла, що поступово зі сходу на захід, у глиб Європи, жінка почуває себе значно вільніше. Натомість у великій Україні пересічна представниця прекрасної статі, здається, «і не подумала ніколи, що й вона людина, що як кождий чоловік має право до свого власного житя» [10].

Національна, етнічна ідентичність мандрівника у подорожньому творі відіграє важливу роль, простежується опозиція «свій/чужий». Така біполярність є основною яскраво вираженою стилістичною ознакою подорожніх нарисів Модеста Кузика, друкованих у «Ділі». Мандруючи Центральною Європою, Балтією, Скандинавією (він чи не єдиний, хто оповідав галичанам про Швецію, Норвегію), різними регіонами Росії, як об'єкт для порівняння він використову-

вав майже все: від тютюну й поїздів до того, як іноземці й українці реалізують свою національну ідею: «Коли яка нація живе своїм національним життям, то треба конечно дивити ся на другі нації, яким способом вони проявляють свою національну окремішність. Не треба пересадно бояти ся закиду шовінізму, сепаратизму, партикуляризму і подібних “страшних” прикмет» [12]. Про українців він писав так: «...ми нація велика числом, спосібного ума, дуже витревала, лиш за мало пильна, за мало підприємлива» [15]. У його нарисах простежується також протиставлення європейської та російської естетики (від архітектури до ідеалу жіночої вроди). М. Кузик визнає, що від побаченого в ньому ще більше утвердилося відчуття власної європейськості.

Те, як і про що пише автор, звичайно ж, залежить від політичного спрямування газети. Подорожній нарис теж не позбавлений політичної конотації. У розглянутий період поширеними були подорожні нариси, що головним чином «мандрували» навколо якоїсь суспільно-політичної проблеми на тлі дороги, беручи зі спостережень емпіричні матеріали для роздумів. Нас цікавить те, як українці, розділені різними державними ладами та політичними поглядами, сприймали такий стан речей. М. Кузик є автором серії фейлетонів, об'єднаних однією довгою дорогою: зі Львова до Києва, Полтави, погостювавши в Євгена Чикаленка на дачі у селі під Полтавою, відправився до Харкова («На Україні»). Звідти — до Москви, Петербурга («В корінній Росії»), через Балтійське море у Равель, Ригу («В прибалтійських провінціях») і до Варшави («В Польщі»). Автор писав про мовне питання, культурний, духовний, ментальний розрив між етнічними українцями по різні боки державних кордонів. М. Кузика засмучувала невтішна реальність: пересічні підросійські українці не задумувалися або просто й не знали про існування українців в Австро-Угорській імперії.

У цьому контексті привертає увагу опублікований у «Галичанине» нарис «Впечатлївнїя проѣзжаго галичанина» Дмитра Вергуна [8] — дослідника історії літератури Карпатської Русі та слов'янознавства москвофільського напрямку, публіциста, журналіста й поета. Автор їде з Відня до Петербурга, аби вдихнути «російського повітря», переконалися, що його велика батьківщина відповідає тому омріяному ідеалу, який сформували видатні російські літера-

тори. В дорозі він роздумує і намагається у розмовах з подорожніми (російською інтелігенцією) знайти відповідь на запитання, чому Росії є більше діла до Болгарії, Британії, Франції, ніж до трьох мільйонів «русскихъ, одноплеменныхъ малороссовъ», що проживали у Галичині. Автор робить спробу довести спорідненість росіян з «малороссами» через приклади подібності матеріально-побутової культури.

В. Гумінський у визначенні подорожі [16], на яке покликається більшість українських дослідників, відзначає характерну орієнтацію автора на батьківщину, що завжди виступає своєрідним центром оповіді. У творах українських мандрівників ця особливість проявляється у формі туги за вітчизною. Найяскравіше вона простежується у «листах» Я. Окуневського, людини, якій роками не доводилося ступати на батьківську землю: «Що поробляете, земляки? А я мандрую уже тринадцять років; моря і гори, ріки і зорі лишаються позад мене, несуть в собі тугу за ясними зорями, за тихими водами рідної землі, де я зріс... Злетів би я до вас земляки, та моря не перелічу, хіба напишу довге, довге письмо до вас: розкажу вам, яка она тая чужинька, який тут сьвіт, люди як живуть, як Бога хвалять — і думкою полину на рідний край» [25, с. 5]. Мандруючи далекими краями, автор щораз відправляється спогадами у рідні місця, пригадує українську бувальщину. Так, на горі Синайській він побачив образ Бога у хмарах з яворівської церкви [22], весілля в африканському Тангері нагадало йому гуляння у Коломиї [23], навіть маленьке котенятко на ім'я Мручок, підібране у Пекіні, наштовхнуло автора на спомини про дитинство у рідному селі [29]. Цікавим є опис військових тибетців, де Окуневський проводить паралелі з близьким йому та читачам образом запорожців: «Такъ якъ отсе теперь, глядячи на Тибетанцѣвъ, не инакше представлявъ я собѣ Козакѣвъ-Запорожцѣвъ. Тѣ подголенѣ чубы Тибетанцѣвъ, той звисающій оселедецъ закручений зухвало довкола уха, широкій кунтушь та ще ширші шаровары, носатѣ жовтѣ сафянцѣ, тотя постать висока та отчайдушна, тѣ вправы въ ремеслѣ военномъ — усе те нагадувало менѣ Козакѣвъ молодцѣвъ» [33]. Згадки про батьківщину виникають при усвідомленні серйозних соціально-культурних, політичних явищ: магометанців, потомків критян, що прийняли іслам, він порівнює з покатоличеною українською шляхтою [31]. А опи-

суючи повстання бурів (біле населення Південно-Африканської Республіки та Намібії, які є нащадками голландських, бельгійських, французьких й німецьких колоністів) зітхає: «Бури-мужики так далеко, а мужицка руска нація так близько» [30].

Така специфіка сприйняття світу й себе за кордоном могла використовуватися зі спекулятивною метою. Яскраво це демонструє Правдолюб у відгуку на книжку Іллі Кокорудза «Спомини з Атен», опублікованому у «Галичанине». За кордоном серце людини рветься до рідної мови й віри, і те, що І. Кокорудз «заливався слезми» на пасхальній службі в російському храмі в Афінах, він розцінює як підсвідому ідентифікацію себе з російським народом, що не викоренити й «ядомъ галицкой украинофильской школы» [34].

Дещо відрізняється бачення навколишнього російського/неросійського середовища авторів московфільських видань, які демонстрували свою приналежність до російського народу і разом з тим переймали особливості його світосприйняття: Росія — велика держава, однак малопопулярна й невідома західній людині. Європі чужа православна релігійність й незрозумілі тонкощі російської душі. Європейська самосвідомість формальна, черства й зосереджена на зневазі до інших народів. Повертаючись із Піренеїв до Кракова, Дмитро Марков — громадський діяч і публіцист московфільського спрямування, брат головного редактора «Галичанина», зустрічаючись на шляху з різними людьми, роздумує над причинами втрати слов'янами їх первісної ширості й добродушності [19]. Відповідь він вбачав у їх тісній взаємодії з Європою з огляду на історико-політичні обставини. Застій у розвитку самобутньої сучасної літератури, мистецтва, культури загалом, моральний занепад державних органів влади Д. Марков трактує як наслідок руйнівного втручання Заходу. Попри все це можна простежити, що й самі росіяни не нехтували можливістю піднятися над іншими: описуючи свої митарства у полоні на Камчатці, Іосиф Копець згадує про старенького священика, присланого на Камчатку «для просвѣщення дикарей и обучения ихъ вѣрѣ...» [9].

Коли українець «тужив», шукав зачіпки, які нагадували б йому про батьківщину, мандрівник з російською душею всюди виказував скептичне ставлення до навколишнього, що не відповідало його запитам і уявленням про певні норми. Однак з такими мандрів-

никами відбувалася дивна метаморфоза, коли вони потрапляли у лоно справжньої Росії. З вікна потяга вони спостерігали, як на зміну пейзажів зі струнками німецькими, австрійськими, чеськими кам'яницями, акуратно обробленими полями виринали картини бідності й нужди. Незадоволення тут викликало все: від «предательського» клімату, занехаяної архітектури до неотесаності й «короткозорості» люду. Д. Вергун так описував пересічного російського мужика: «Въ ихъ холодныхъ, почти тупыхъ чертахъ видна русская неповоротливость, равнодушіе ко всему окружающему. Только глаза свѣтятся и свѣдетельствуютъ объ умственной работѣ» [8]. Мандрівники часто порушували тему морального занепаду російського соціуму, одним з показників чого слугував видавничий ринок: книжкові прилавки захарастили еротичні романи, порнографічні журнали, поезія і повісті — «чтеніе самое подходящее для анархистовъ, хулигановъ» [21]. Така література користувалася великою популярністю і давала підставу авторам-туристам писати про небачені до того масштаби морально-етичної кризи російського суспільства. На підтвердження цього також наводилися факти існування серед російської «золотої молоді» таких розважальних клубів, як «Огарок», «Лови момент» [7].

Мотив розчарування в ідеалізованому образі краю трапляється і в народницьких виданнях. У нарисі «Львів: Замітки чоловіка з провінції» [18] автор пише: «Коли я не бачив Львова, то любив его, тужив за ним і хотів его побачити; коли ж поїхав і побачив, то чим скорше втікав до дому, аж курило ся». Таку ж реакцію викликала картина чвар у середовищі галицької інтелігенції: «... всі наші львівські товариства стоять і зростають лиш незгодою. Голова голові голову розбиває як не довбешкою, то “друком”...».

Для подорожніх нарисів, друкованих у москвофільських виданнях, характерне відчуття спорідненості не стільки із земляками-галичанами, українцями чи росіянами, як зі слов'янами загалом, причому їх автори не бачать відмінності між, здавалося б, доволі віддаленими народами різних слов'янських гілок: українцями, росіянами, поляками, чехами, словаками, словенцями, сербами, хорватами, болгарами. У текстах простежується пропагування слов'янської згуртованості не лише як данина історії, а й як політична необхідність у ворожому європейському середовищі. Такими мотивами

сповнені мандрівні фейлетони Володимира Бобринського, Єлени де Вітте, Дмитра Маркова, Недолєва [4]. Дещо інакше на стан речей дивилися автори «Діла» й «Руслана». Перебуваючи у постійному конфлікті й протистоянні з росіянами, українці звертали увагу на непримиренну ворожнечу між чехами й словаками, сербами й хорватами та іншими слов'янськими «тандемами». Такі спостереження часто витісняли інші враження від подорожі, надаючи тексту дещо похмурого окрасу. До обдумування цієї проблеми у своїх нарисах вдавалися В. Баб'як, В. Моравський, М. Мочулевський [1]. Однак це стосувалося не лише міжслов'янського розбрату. Гнітючий настрій оповіді автора супроводжував будь-які приклади негуманного співіснування окремих народів. Так, Кирило Студинський писав: «В Пешті я не годен був позбути ся почуття, що се столиця мадярського насильства над немадярськими народами» [37].

Подорожі мимоволі перетворювалися на пошуки хоч якогось подиху з рідної сторони. Українські галицькі інтелігенти, перебуваючи у великих європейських містах, часто зазирали до публічних бібліотек, де їх цікавила українська література й література про українців, зокрема періодика (на жаль, велика українська діаспора у Відні, Празі, Берліні та інших містах такими матеріалами була погано забезпечена). Дописувачі русофільських газет, подорожуючи Галичиною, Буковиною, Угорською Руссю, вишукували ознаки побутування там близьких їм ідей та поглядів: увага зосереджувалася на москвофільському пресо- та книговиданні, функціонуванні товариств та організацій, духовних осередків. Та найбільша радість — зустріти у далекому краї земляка, однодумця. Такі зустрічі не оминав у своїх розповідях жоден письменник-мандрівник. Я. Окуневський з теплою згадував випадкове знайомство з Марусею з Вербівки у Порт-Саїді й мелодійне «Ой я люблю Петруся...» у її виконанні [27]. У Швеції М. Кузик із захопленням відвідав оперний концерт, а згодом й погостював у земляка Модеста Менцінського [14]. Таких прикладів можна навести дуже багато, і всі вони просякнуті тонким душевним трепетом.

У змальовуванні різних національних характерів мандрівники переважно користувалися закладеними у масовій свідомості стереотипами. Наведемо приклад оперування національним стереотипом, але стосується він не опису людей, що трапилися мандрівнику в до-

розі. Наділяючи великі російські міста людськими якостями, автор так охарактеризував «исконно русскую столицу»: «Петербургъ — аккуратный человекъ, совершенный нѣмецъ, на все глядитъ съ разчетомъ и, прежде нежели задумаетъ дать вечеринку, посмотритъ въ карманъ» [8].

Довго подорожуючи, мандрівник пізнає багато нових народів, їх менталітет і психологію. Порівняння з ними дає підстави для кращого розуміння своїх співвітчизників. Узагальнивши, можна зробити висновки, що попри тугу за батьківщиною як концепцією, за її омріяним ідеалізованим образом, у більшості випадків простежується виокремлення негативних рис українців загалом і галичан зокрема. Я. Окуневський іноді з гумором ставиться до недоліків земляків: неквапливість китайців у роботі він називає «правдиво галицьким способом» праці [2], а іноді сприймає їх боляче: показовий патріотизм часто суперечить галицькій «старокультурності», яка проявляється у закоренілому принципі «моя хата скраю, нічого не знаю» [28]. М. Кузик протиставляв норвезьке демократичне суспільство, яке ніколи не втрачає життєвої енергії, де будь-який міністр не вивищується над простим рибалкою, галицькому хлопцю, «що в 90% анальфавет, непорадний, застрашений, уміє лиш шкробати ся за вухом, шапкувати перед першим ліпшим писарем і плакати, бо ему “вітер в очи”» [13].

Кожен твір є своєрідною моделлю естетичного світобачення автора. Чуттєвий відгук на зіткнення з новим і незвичним часто схиляє нарисовців не стільки до фактологічного відтворення побаченого, скільки до образного втілення вражень. Таку особливість чудово ілюструють друковані у «Руслані» нариси Кирила Студинського (Той сам) «Кавказ», Осипа Маковея (Турист) «З гір», Володимира Гериновича «З Будапешту до Відня» та ін. Велике значення у цих публікаціях має пейзаж — тло, що створює загальний настрій оповіді. Цікавим прикладом того, як емоційно-експресивна складова взагалі витісняє з тексту усі інші характерні для подорожі складові, є нарис «Скажи мені, Тибре». Спекотним італійським вечором автор, потонувши у мріях, зачудовано вдивляється у річкову гладь. Публікація є своєрідним безмовним діалогом людини у чужому краї і природної стихії: «Захотіло ся мені поспитати про щось ту дрімучу ріку. Поспитати про щось велике, так велике, як довгий ряд століть,

через які котить ся вода у сему руслі» [35]. Текст сповнений ритмічності, як накочування хвиль, завдяки повторюваному «Скажи мені, Тибре...».

На зміст, характер і настрої подорожнього нарису впливає й те, чи написаний він безпосередньо у дорозі, чи постає як рефлексія зі спогадів значно пізніше, під впливом якихось зовнішніх факторів. Прикладом тут може слугувати фейлетон «На океанѣ» [20]. У 1898 р. французький лайнер «Ла Бургон» затонув біля острова Сейбл після зіткнення з англійським вітрильником, унаслідок чого загинула 561 людина. Про трагедію повідомляли й галицькі газети. Прочитавши цю новину в «Галичанине», автор під псевдонімом Недолев відразу опублікував свої подорожні спогади з мандрівки на «Ла Бургоні» чотирма роками раніше. Нарис сповнений тривоги та трепету перед могутньою океанською стихією. Потрапивши у шторм, автор описує різні технічні причини, що могли б стати причиною корабельного краху, і важкі думки, які снували у головах пасажирів. Між рядками прочитується вдячність долі за те, що йому пощастило благополучно дістатися берега.

Не всі подорожні твори, друковані на шпальтах досліджуваної преси, сповна використовували можливості публіцистичного стилю. Однак серед них натрапляємо на талановиті зразки нарисів, писаних спеціально для газетних сторінок, що залучали читача до світу прекрасного й незвіданого: «Я задумаль тутъ на вступѣ завести почтенныхъ читателей въ пышный миланскій соборъ, тотъ чудесный монументъ готической архитектуры, и взобратись съ ними по 344 ступенямъ на башню собора...» [40].

Проаналізувавши подорожні нариси, друковані у щоденній пресі різного політичного спрямування, можна визначити певні географічні, тематичні, ідейні закономірності. Автори «Діла» й «Руслана» відвідували переважно європейські країни, Російську імперію. Їх увагу особливо привертала проблеми суспільно-політичного характеру: співіснування, протистояння різних націй та етносів. На перший план виводилося питання місця українця, який не тільки у далеких краях, а й на своїх землях опинився у статусі чужинця. Такі подорожні нариси можуть слугувати своєрідною картою, що дає уявлення, як українці різних регіонів себе ідентифікували, а також як іноземці бачили українську проблему. На відміну від інших

видань, тут акцент робився не тільки на закордонних мандрівках, а й на розвідуванні українських територій (багато матеріалів саме про містечка, села, простори Галичини). Окрім згадуваних авторів, у цих виданнях друкувалися нариси Андрія Алискевича, Євгена Бородієвича, Анатолія Вахнянина, Юрія Геціва (Ю. Г.), Євгена Мандичевського (Е. М.), Петра Ніщинського, Євгена Олесницького, Ярослава Романчука, Якова Струхманчука, Гната Хоткевича. На сьогодні не вдалося розшифрувати криптоніми Д. Л., О. О. Ф., Р. Ц., аг. й ін.

Москвофільські видання «Червона Русь», «Галицкая Русь», «Галичанинъ» закономірно прагнули до Росії, Близького й Далекого Сходу, країн Балтії — у регіони російських інтересів. Об'єктами першочергового зацікавлення авторів-мандрівників цих видань були церкви, монастирі, прояви релігійності у різних країнах. Простежується мотив несприйняття багатьох проявів культури інших народів. Ці видання не відзначалися особливою толерантністю й увагою до «неросіян». Подорожній нарис часто використовувався як одна із форм заперечення самотності українського народу. У москвофільських газетах друкувалися подорожні нариси Лукіяна Гумецького (Л. И. Г.), Йосифа Гоцького, Сави Дуди, Володимира Щавинського (вош), Михайла Тиндюка (М. И. Т.), Юліана Яворського (Ю. Я.) й інших авторів, особи яких не встановлено (А. П., В. В., К. Л., О. О., Р. В., ...ый).

Полонофільська «Народна Часопись» переважно пропонувала читачам нариси авторів-європейців про країни Європи. Переклади здійснювали з польської, чеської, англійської, французької, німецької, італійської, іспанської, норвезької та інших мов. Серед авторів видання — Лев Бренер, Кнут Гамсун, Едмунд Гандтке, Чарльз Грант, Альфонс Доде, Енріке Кастельнуове, Том Краг, Петр Льоті, Вацлав Серошевський, Андре Терієт. Для їх текстів характерна політична незаангажованість, принаймні порушувани суспільно-політичні проблеми безпосередньо не стосувалися Австро-Угорської імперії чи української суспільності. Політичні мотиви були відірваними від інтересів галицького читача. Однак «Народна Часопись», окрім вражень про Старий світ, давала найбільш розгорнуте уявлення про регіони європейської колонізації — країни Азії, Африки, Північної та Південної Америки [6].

Більшість авторів не були професійними мандрівниками, письменниками чи журналістами, тому їх нариси мали епізодичний характер і писалися принагідно, як рефлексія на подорожні спостереження. Однак це важливий пласт для вивчення історії української преси. Особливості жанру подорожнього нарису дають можливість для виокремлення специфічних характеристик світогляду тогочасного українця, бачення ним свого місця у світовому просторі. І хоч аж ніяк не всі зразки цього жанру претендують на вичерпність та об'єктивність, вони були одним з основних джерел формування уявлення пересічного галичанина про світові держави, народи.

1. *Баб'як В.* Вражія з угорської Руси / Вол. Баб'як, Вол. Моравський // Діло. — 1909. — Ч. 188, 189; [*Мочулевський М.*]. З подорожних розмов / М. М-кий / Діло. — 1910. — Ч. 179—181.
2. *Баб'як П.* Листи Ярослава Окуневського до Дениса Лукіяновича / Петро Баб'як // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. — Л., 2003. — Вип. 11. — С. 290—302.
3. *Белькова С. В.* Модифікації подорожнього нарису в українських газетних ЗМІ / С. В. Белькова // Наукові записки Інституту журналістики. — 2014. — Т. 54. — С. 147—150; *Белькова С. В.* Тенденції розвитку жанру подорожнього нарису в регіональній пресі (на прикладі друкованих ЗМІ м. Запоріжжя) / С. В. Белькова // Держава та регіони. — 2011. — Вип. 1. — С. 37—40; *Божко Л. Д.* Література подорожей і туризм в історико-культурному контексті: епохи Відродження та Середньовіччя / Л. Д. Божко // Культура України. — 2014. — Вип. 47. — С. 98—108; *Ковальова Т. В.* Розвиток жанру подорожнього нарису в українській журнальній періодиці 20—30-х рр. ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04 / Ковальова Тетяна Вікторівна. — Д., 2014. — 19 с.; *Надточій О.* Інноваційні підходи до викладання жанру подорожнього нарису / О. Надточій // Вісник Черкаського університету. — 2010. — Вип. 189, ч. 3. — С. 32—37; *Полежаєв Ю. Г.* До витоків тревел-журналістики в Україні: література мандрів / Ю. Г. Полежаєв // Держава та регіони. — 2012. — Вип. 4. — С. 109—113; *Полежаєв Ю. Г.* Паломницька література (ходіння) як прообраз тревел-журналістики / Ю. Г. Полежаєв // Держава та регіони. — 2013. — № 1. — С. 89—94; *Полежаєв Ю. Г.* Розвиток просвітницької тревел-журналістики в Україні (середина ХІХ — початок ХХ століття) / Ю. Г. Полежаєв // Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. — 2012. — № 4(31). — С. 106—110; *Полежаєв Ю. Г.* Тревел-журналістика як об'єкт наукової рефлексії: здобутки, проблеми

- та перспективи / Ю. Г. Полежаєв // Психолінгвістика. — 2014. — Вип. 16. — С. 322—331; ін.
4. *Бобринській В. А.* Воспоминання о Чехии / В. А. Бобринській // Галичанинъ. — 1908. — Ч. 179—181; *Витте, де Елена.* Изъ путевыхъ впечатлѣній / Елена де Витте // Галичанинъ. — 1908. — Ч. 55, 56, 59; [*Марков Д.*]. На дачѣ у словенцевъ: Записки и мысли путника / Дамовъ // Галичанинъ. — 1902. — Ч. 102—111; Къ Адриі: Изъ записокъ Недолева 1896 р. // Галичанинъ. — 1897. — Ч. 244, 247, 250, 254, 263/264—269.
 5. *Бойченко О.* Нарис / Олександр Бойченко // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. — Чернівці : Золоті литаври, 2001. — С. 352—353.
 6. *Бреннер Л.* По сирийській пустині / Лев Бреннер // Народна Часопись. — 1892. — Ч. 134; *Голуб Е.* Лѣтною ночею въ Карру // Еміль Голуб // Народна Часопись. — 1892. — Ч. 180; Марокко // Народна Часопись. — 1902. — Ч. 253—255, 260—263, 275—278, 280, 281; Святий вечер у Бурів / з німецького Едм. Гондткого // Народна Часопись. — 1901. — Ч. 288; *Шенк Г.* Мій товариш подорожи [про повстання бурів проти британських колоністів] / Г. Шенк ; з німецького // Народна Часопись. — 1904. — Ч. 233, 234; ін.
 7. *В. В.* Письма изъ Петербурга / В. В. // Галичанинъ. — 1908. — Ч. 4.
 8. [*Вергун Д.*]. Впечатлѣнія проѣзжаго галичанина / Дм. В-днь // Галичанинъ. — 1896. — Ч. 1, 4—11, 13—15.
 9. Изъ Камчатки до Охотска: Изъ записокъ бригадира Юсифа Копця // Галичанинъ. — 1897. — Ч. 78.
 10. [*Кисілевська О.*]. З одеських спогадів / Ол. Галичанка // Діло. — 1908. — Ч. 45, 47, 48.
 11. [*Кисілевська О.*]. Сан-Ремо / Олена Галичанка // Діло. — 1908. — Ч. 285.
 12. [*Кузик М.*]. В Німеччині: Вражія з подорожи / М. К. // Діло. — 1910. — Ч. 46—48.
 13. [*Кузик М.*]. В Норвегії / М. К. // Діло. — 1910. — Ч. 56—58.
 14. [*Кузик М.*]. В Швеції / М. К. // Діло. — 1910. — Ч. 62, 63.
 15. [*Кузик М.*]. На Україні / М. К. // Діло. — 1908. — Ч. 261—266.
 16. Литературный Энциклопедический Словарь. — М., 1987. — С. 314—315.
 17. Літературознавча Енциклопедія. — К., 2007. — Т. 2. — С. 229.
 18. Львів: замітки чоловіка з провінції // Руслан. — 1907. — Ч. 91.
 19. [*Марков Д.*]. Путевыи записки / Дамовъ // Галичанинъ. — 1897. — Ч. 192, 194—197.
 20. На океанѣ: Изъ записокъ Недолева на пароходѣ «Бургонъ» // Галичанинъ. — 1898. — Ч. 161—164, 168—173.

21. *О. О. Изъ поѣздки по южной Россіи / О. О. // Галичанинъ. — 1907. — Ч. 230—233, 236, 249—252, 254—256.*
22. *Окуневский Я. В Єгипті / Ярослав Окуневский // Руслан. — 1902. — Ч. 151—155, 157—160, 163.*
23. *Окуневский Я. Из Могребу. Тангер / Ярослав Окуневский // Руслан. — 1902. — Ч. 200, 202, 205.*
24. *Окуневский Я. Из Цейлона / Ярослав Окуневский // Руслан. — 1903. — Ч. 10, 11.*
25. *Окуневский Я. Листи з чужини. Т. I / Ярослав Окуневский. — Чернівці, 1898. — 356 с.*
26. *Окуневский Я. Листи з чужини. Т. II / Ярослав Окуневский. — Л., 1902. — 268 с.*
27. *Окуневский Я. Масковий баль : із записок моряка / Ярослав Окуневский // Руслан. — 1903. — Ч. 20.*
28. *Окуневский Я. Ми нарід старокультурний / Ярослав Окуневский // Руслан. — 1903. — Ч. 22.*
29. *Окуневский Я. Мручок / Ярослав Окуневский // Руслан. — 1903. — Ч. 5, 6.*
30. *Окуневский Я. На березі Адриатицкогo моря / Ярослав Окуневский // Руслан. — 1903. — Ч. 21.*
31. *Окуневский Я. Письмо з Крети / Ярослав Окуневский // Руслан. — 1903. — Ч. 8, 9.*
32. *Окуневский Я. По морю плаваючи / Ярослав Окуневский // Руслан. — 1903. — Ч. 12.*
33. *[Окуневський Я.]. Вечѣръ въ Индіяхъ / Я. О-скій // Дѣло. — 1890. — Ч. 27.*
34. *Правдолюбъ. Проф. Илля Кокорудз. «Спомини з Атен» / Правдолюбъ // Галичанинъ. — 1907. — Ч. 104, 105.*
35. *Р. К. Скажи мені, Тибре / Р. К. // Руслан. — 1913. — Ч. 3, 4.*
36. *Скибина О. М. Жанр путевого очерка на страницах периодики 80—90-х гг. XIX в. [Электронный ресурс] / О. М. Скибина // Вестник Московского университета. Серия 10. Журналистика. — 2009. — № 6. — С. 132—145. — Режим доступа: <http://library.ua/m/articles/view/ЖАНР-ПУТЕВОГО-ОЧЕРКА-НА-СТРАНИЦАХ-ПЕРИОДИКИ-80—90-х-гг-ХІХ-в.>*
37. *[Студинський К.]. Се і те: З дороги / Той сам // Руслан. — 1911. — Ч. 164, 167, 169—172.*
38. *Чорноус С. Еволюція жанру подорожі у польській літературі [Електронний ресурс] / Світлана Чорноус // Волинь—Житомирщина : іст.-філол. зб. з регіон. проблем. — 2009. — № 19. — Режим доступа: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/31832/08-Chornous.pdf?sequence=1>.*

39. Шачкова В. А. «Путешествие» как жанр художественной литературы: Вопросы теории [Электронный ресурс] / В. А. Шачкова // Филология. Искусствоведение. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. — 2008. — № 3. — С. 279. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/puteshestvie-kak-zhanr-hudozhestvennoy-literatury-voprosy-teorii>.
40. [Щавинський В.]. По сѣверной Италиі / В.О.Щ. // Червоная Русь. — 1890. — № 7—10.

Людмила Супрун

КОНТЕНТ-АНАЛІТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ
 КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ДЕТЕРМІНАНТІВ «ЛІТЕРАТУРНО-
 НАУКОВОГО ВІСНИКА» (1898—1939 рр.)

Досліджено специфіку мовної ментальності провідних публіцистів «Літературно-Наукового Вісника» («Вісника») (1898—1939) з використанням методу контент-аналізу. Мовну ментальність І. Франка визнано націєцентричною, М. Грушевського — україноцентричною, Д. Донцова — державоцентричною.

Ключові слова: контент-аналіз, «Літературно-Науковий Вісник» («Вісник»), мовна ментальність, концепт.

Исследована специфика языковой ментальности ведущих публицистов «Літературно-Наукового Вісника» («Вісника») (1898—1939) с использованием метода контент-анализа. Языковая ментальность И. Франко признана нациецентрической, М. Грушевского — украинцентрической, Д. Донцова — державоцентрической.

Ключевые слова: контент-анализ, «Літературно-Науковий Вісник» («Вісник»), языковая ментальность, концепт.

In the article the specific of language mentality of leading publicists of «Literaturno-Naukovyi Vistnyk» («Literary-Scientific Herald») («Herald») (1898—1939) by the agency of the method of content-analysis has been studied. The language mentality of I. Franko as nation centric, M. Hrushevskiy — as Ukrainian centric, D. Dontsov — as state centric, have been recognized.

Key words: content analysis, «Literaturno-Naukovyi Vistnyk» («Herald»), language mentality, the concept.

Три періоди функціонування «Літературно-Наукового Вісника» («Вісника») (далі — «ЛНВ») позначені креативною діяльніс-